TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

AI dưới lăng kính Phật giáo "đặt sự sống lên trên công nghệ"

ISSN: 2734-9195 08:05 19/10/2026

Để đưa đạo đức AI từ trang giấy bước vào nhịp sống thường nhật, bản hướng dẫn đề xuất "Sáu hành trì đời sống", trải dài trên sáu lĩnh vực: Tâm trí, Mối quan hệ, Lao động, Tiêu dùng, Xã hội và Sinh thái.

Giữa thời đại mà Trí tuệ Nhân tạo (AI) đang lan tỏa với tốc độ chóng mặt vào mọi ngóc ngách của đời sống xã hội, một cột mốc mang tính bước ngoặt vừa được thiết lập: bộ hướng dẫn đạo đức đầu tiên dành cho công nghệ từ góc nhìn giá trị và thực hành Phật giáo chính thức ra đời.

Vượt lên trên những thước đo về sự tiện lợi hay hiệu quả kỹ thuật, bản đề xuất này mời gọi chúng ta lùi lại một bước để phản tư sâu sắc về tác động đa chiều của AI đối với lao động nhân loại, cộng đồng, sự sống và hệ sinh thái.

Tất cả được soi chiếu qua ánh sáng minh triết của tư tưởng Duyên khởi, Từ bi và Trung đạo.

Khởi nguyên từ tinh thần Đại thừa mới

Ngày 13 tháng 10 vừa qua, Viện trưởng Park Jae-hyun thuộc Mạng lưới Phật giáo Đại thừa Mới (Shin-daeseung Network - 新大乘 □□□□) đã công bố tài liệu *"Hướng dẫn đạo đức AI hướng tới sự sống"*. Đây là bộ quy chuẩn đạo đức AI toàn diện đầu tiên trong thế giới Phật giáo, kết hợp nhịp nhàng từ nguyên tắc ứng dụng công nghệ, thực hành đời sống cá nhân, cho đến trách nhiệm xã hội của các doanh nghiệp và chính phủ.

Thay vì đắm chìm trong vòng xoáy phát triển công nghệ vị kỹ thuật, bản hướng dẫn đặt trọng tâm vào việc thấu thị những hệ lụy xã hội mà công nghệ dung dưỡng. Để định hướng điều này, Mạng lưới Phật giáo Đại thừa Mới đã xướng lên "**Ba câu hỏi vì sự sống**":

* *Công nghệ này đang cứu rỗi điều gì và hy sinh điều gì?*

* *Nó mang lại lợi ích cho ai và đùn đẩy khổ lụy cho ai?*

* *Nó có đang dẫn dắt cuộc sống, cộng đồng, thế hệ tương lai và Trái Đất đến một tương lai an lành hơn không?*

Được đúc kết từ *"Thuyết hành trì đời sống Phật giáo Đại thừa mới"*, tài liệu đã làm sáng tỏ các nan đề đạo đức trong kỷ nguyên số qua lăng kính **Duyên khởi, Tứ thánh đế** và **Bồ tát hạnh**, từ đó định hình **năm nguyên tắc nền tảng**: *Duyên khởi, Đồng thể đại bi, Trung đạo, Chánh mạng* và *Bảo vệ sự sống*.

Trung đạo và Quyền kiểm soát tối thượng của con người

Bản hướng dẫn đặc biệt cảnh giác trước thái độ tiếp nhận hoặc chối bỏ công nghệ một cách mù quáng. Dưới tinh thần **Trung đạo** cùng châm ngôn *"Có thể làm không có nghĩa là nhất thiết phải làm"*, tài liệu khẳng định mạnh mẽ: *"Đối với những quyết định liên quan đến sự sống, nhân quyền và sự an toàn, con người phải trực tiếp can thiệp và gánh vác trách nhiệm tối hậu".*

Những hệ thống công nghệ dự báo tiềm ẩn rủi ro khôn lường cần phải được đặt trong khả năng trì hoãn hoặc đình chỉ triển khai.

Trước làn sóng phát triển như vũ bão của **AI tự trị** (Autonomous AI), việc giữ vững tay chèo kiểm soát của con người được xem là sứ mệnh cốt lõi. Ngay cả khi AI có khả năng tự phán đoán và hành xử, con người vẫn phải nắm quyền giới hạn không gian hoạt động, giám sát quy trình thực thi, và khi cần thiết, có

thể lập tức dừng lại hoặc đảo ngược tiến trình của nó. Hơn thế nữa, một cơ chế chế định pháp lý cũng được đề xuất nhằm tạm hoãn việc phát triển, phân phối và mở rộng những công nghệ chưa được kiểm chứng đầy đủ về mức độ an toàn.

Giới hạn tâm linh và sự cẩn trọng trong hoằng pháp

Tài liệu cũng vạch rõ những ranh giới thiêng liêng trong việc ứng dụng AI vào không gian Phật giáo. Theo đó, AI có thể đóng vai trò là phương tiện tiện ích để hỗ trợ hoằng pháp, giáo dục và tu tập, nhưng **tuyệt đối không được trao cho nó quyền uy tôn giáo hay tâm linh**. Công nghệ có thể là một phương tiện thiện xảo (phương tiện thiện hạnh), song nó không bao giờ thay thế được tuệ giác, sự phán đoán và trách nhiệm tâm linh của con người.

Bên cạnh đó, các bài pháp thoại hay bản giải thích kinh điển do AI tạo ra phải được kiểm chứng ngặt nghèo về nguồn gốc và tính xác thực. Giới Phật giáo cũng cần đặc biệt cảnh giác với hiện tượng công nghệ tổng hợp khuôn mặt, giọng nói của các bậc tôn túc khi chưa có sự đồng thuận, đồng thời tránh việc vô tâm đưa các dữ liệu cá nhân hay thông tin nhạy cảm từ các buổi tư vấn, sinh hoạt đạo tràng vào các hệ thống AI công khai.

Trách nhiệm xã hội và gánh nặng sinh thái

Đối với khối doanh nghiệp và chính phủ, bản hướng dẫn nhấn mạnh những nghĩa vụ không thể chối bỏ: bảo vệ dữ liệu cá nhân và chủ quyền thông tin, khắc phục những khiếm khuyết từ thiên vị thuật toán (algorithmic bias), bảo vệ trẻ em và thanh thiếu niên, minh bạch hóa các sản phẩm do AI sáng tạo, đồng thời giải quyết bài toán chuyển đổi lao động, chia sẻ phúc lợi và **cấm tuyệt đối vũ khí sát thương tự động**.

Một điểm sáng vô cùng ý thức của Phật giáo trong tài liệu này là việc quy định rõ **trách nhiệm sinh thái**. Mạng lưới Đại thừa Mới yêu cầu các nhà phát triển phải minh bạch hóa lượng điện năng, tài nguyên nước tiêu thụ cùng lượng khí thải carbon trong quá trình vận hành AI. Việc xây dựng các trung tâm dữ liệu buộc phải có sự tham gia của cộng đồng bản địa và qua khâu đánh giá tác động sinh thái khắt khe. Đây là lời giải cho bài toán ngăn chặn việc chi phí môi trường từ công nghệ bị trút lên vai những mảnh đời yếu thế và các thế hệ mai sau.

Sáu hành trì đời sống trong kỷ nguyên số

Để đưa đạo đức AI từ trang giấy bước vào nhịp sống thường nhật, bản hướng dẫn đề xuất "**Sáu hành trì đời sống**", trải dài trên sáu lĩnh vực: **Tâm trí, Mối**

quan hệ, Lao động, Tiêu dùng, Xã hội và **Sinh thái**. Người thực hành được khuyến khích liên tục phản tỉnh, soi chiếu tự tâm qua những câu hỏi mang tính tỉnh thức:

* *“Vì có AI mà tôi thêm phần tỉnh thức, hay ngày càng lười biếng tư duy?”*

* *“AI đang giảm tải gánh nặng lao động cho ai, và đang tước đoạt sinh kế của ai?”*

* *“Đằng sau sự tiện nghi của tôi, những sinh mệnh và tài nguyên nào đang bị tàn hao kiệt quệ?”*

Nhằm giữ tính linh hoạt và thích ứng cao, tài liệu này được thiết kế dưới dạng “**bản nháp mở**”, không đóng khung trong những quy chuẩn cứng nhắc. Dự kiến, tình hình thực tế sẽ được kiểm định hằng năm và bản hướng dẫn sẽ được tu chỉnh toàn diện hai năm một lần thông qua việc lắng nghe rộng rãi ý kiến từ giới Phật giáo và xã hội dân sự.

Trong lời tuyên bố đúc kết, Mạng lưới Phật giáo Đại thừa Mới thổ lộ tâm nguyện: *“Điều chúng tôi gọi là ‘hướng tới sự sống’ không phải là cản trở tiến trình của khoa học, mà là thắp lên ngọn đuốc chất vấn về hướng đi của nó. Đó là lời kêu gọi quay chiều công nghệ để cứu rỗi con người, vun bồi các mối quan hệ, trân quý lao động và cộng đồng; xoa dịu những nỗi khổ niềm đau cho những thực thể mỏng manh nhất; và bảo bọc cho thế hệ tương lai cùng vạn loại muôn loài có thể đồng hành chung sống trong hòa bình”.*

Tài liệu kỳ vọng rằng, khởi đi từ nhân duyên này, những nhịp cầu đối thoại về đạo đức công nghệ, thực hành tâm linh, cùng trách nhiệm lao động và sinh thái trong kỷ nguyên AI sẽ ngày càng được vươn xa và cắm rễ sâu vào lòng đời.

Tác giả: **Song Ji-hee**/Việt dịch: **Thích Vân Phong**

Nguồn: www.bulgyo-in.com